õppepersonaali suurendamine ja olulised muudatused õppekavas. Kooli klasside arv tõsteti viie peale ja ühes sellega tõusis ka õpilaste hulk. Kuna 1820. a. oli õpilasi veel 91, tõusis järgmisel aastal see arv juba 170-ni ja püsis ligikaudu samal kõrgusel ka järgmisil aastail. — Kooli laienemisele ja õppetegevusele üldse oli alguses suureks takistuseks kohaste ruumide puudumine. 1829. a. aga sai gümnaasium enesele uue, eriliselt tema jaoks ehitatud hoone. Gümnaasium töötas viie klassiga kuni 1860. aastani. Kuni selle ajani, arvates 1821. aastast, oli kooli astunud 2249 õpilast; küpsusetunnistusega lahkus neist 504, s. o. 23,7% kooliastunuist.

Kreiskool jätkas oma tegevust inspektori ja kahe õpetaja juhatusel, kuhu veel juurde tuli vene keele õpetaja. Hiljemini asutati koolile veel neljas klass juurde.

Peale 1820. a. maksmapandud uut koolikorraldust suurenes Tartus ka algkoolide arv. 1823. a. oli kahele endisele avalikule algkoolile juurde tulnud tütarlaste-algkool, kus oli õppimas 57 last, ja veel üks algkool, mida nimetati eesti algkooliks, kus anti õpetust aga saksa keeles. 1826. a. tuleb senistele algkoolidele juurde veel Joh. Lalandi saksakeelne erakool, mille ta varemini asutanud Vana-Kuuste vallas palvemajas. 1829. a. alates peab Laland oma kooli ametliku linnakoolina kuni oma surmani 1854. a. Samal aastal, kui Laland oma kooli linna tõi, asutas Tartu „Abiselts" linnaelanikkude vaesema kihi jaoks n. n. vaeste käsitöö-kooli, mis oli hulk aastaid tuntud „Palmi kooli" nime all ja millest algõpetajate-seminari ellukutsumisel sai seminaristide harjutuskool. — 1837. a. peale teotseb, Tartus vene algkool poeglastele; 1859. a. asutatakse ka vene tütarlaste-algkool. Kummaski koolis õpivad peaasjalikult kohalikkude vene elanikkude vaesema kihi lapsed, ja neile püütakse kooli korraldusel anda ka ainelist toetust toitluse ja rõivastamise alal.

Koolielu arenemise üheks teravamaks takistajaks oli vajalikult ettevalmistatud õpetajate vähesus. Seda puudust oli ülikooli asutamisel juba alguses teadlikult silmas peetud. 1803. a. põhikirja järele kutsuti ülikooli juures ellu „Üldine õpetajate ehk pedagoogiline instituut", mille ülesandeks oli valmistada õpetajaid Tartu õpekonna kesk- ja algkoolidele. See instituut, milles suurem osa üliõpilasi oli kroonu stipendiaadid, töötas selle nime all kuni 1820. a. ja temas õppisid selle aja jooksul ligemale 70 üliõpilast. Hiljemini jätkus sama asutise tegevus „pedagoogilis-filoloogilise seminari" nime all 1856. aastani. Kuigi mainitud instituuti hiljemini seminar, ei täitnud täiel määral tema peale pandud lootusi, andis ta siiski aastate jooksul Tartu õpekonna koolidele, gümnaasiumidele ja kreiskoolidele rea tüsedamaid õppejõude. Algkoolide õpetajate ettevalmistamise küsimus jäi esialgu aga hoopis lahendamata. Alles 1820. a. koolikorraldus tunnistab kategoorilisemalt, et „algõpetus on väga tähtis ja on peale selle õppekursuseks kõige suurearvulisemale seisusele; sellepärast asutatakse Tartus eriline seminar heade algkooli-õpetajate valmistamiseks, kellest on senini pea täieline puudus olnud" (§ 232). Kuid alles 1828. a. algas algkooli-õpetajate seminar, mille kursus oli määratud kaheaastaseks, oma tegevust ühe õpetaja ja kümne õpilasega. Seda õpilaste arvu peeti esialgu piisavaks, sest et veel 1833. a. polnud kolmes Läänemere kubermangus rohkem avalikke algkoole kui 64, kus aastas läbistikku 3 õpetajakohta vabaks said. 1840. a. aga suurendati Tartu seminaristide arvu 14-ni, tingimusega, et iga kahe aasta tagant saadetaks 4 andekamat õpilast Peterburi pedagoogilisse instituuti, et neist valmistada kreiskoolide õpetajaid. Õpetamine seminaris oli saksa keeles. Kuigi põhikirja järele polnud vene keele õpetamine üldse sunduslik, õpe-

Tartu, lk. 134